

Ненад С. Тешић
Универзитет у Београду
Правни факултет у Београду
nenad.tesic@ius.bg.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-9101-7371

РАЧУН, МОЛИМ! О ОДГОВОРНОСТИ СУПРУЖНИКА ЗА ДУГОВЕ У СРПСКОМ ПРАВУ

Сажетак: Развод брака се често описује као један од психолошки изазовнијих искушава у живоју појединца. Поред емоционалног стреса, развод доводи до значајних правних последица. Тако је, на пример, расподела заједничке имовине супружника често предмет расправе у судској пракси и правној науци. С друге стране, одговорности супружника за дугове углавном није у фокусу. На основу најпре наведеног могао би се помислити да се разводе само супружници чија имовина превазилази дугове. Међутим, у пракси нису ретке ситуације да су супружници који се разводе презадужени. У неким случајевима дуго је главни окидач или један од важнијих узрока развода. Поред коцкарских дугова који су традиционално водили разводу, у новије време све учешћалији бракоразводни узрок су дугови према банкама настали прекомерном употребом кредитних картица. Дуго према хипотекарној институцији се може издвојити као нарочито друштвено опасан због инхерентне могућности да хипотекарни пошрошач остане без породичног дома. Нека од ових дуговања настала су пре брака, нека су тежисана у току брака од стране једног или од оба супружника. Улога је суда да расподели брачну имовину и дугове, тако да правна позиција поверилаца којима супружници у поседују развода дугоју не буде на било који начин измењена, док правна наука усмерава праксу судова у правцу правичне расподеле између бракоразводних страна.¹

Кључне речи: Лични дугови супружника, заједнички дугови супружника, примерене породичне потребе, солидарна одговорност право на репрес.

¹ Апстракт овог рада је објављен у 10 th Jubilee International Scientific Conference Ohrid School of Law - 2024 "The Challenges of the Law in the 21-st Century" 16-19 May Ohrid 2024, Book of Abstracts 48-49.

1. УВОД

1.1. „Све се осим туге дели”

Брак је лична, али и економска заједница са бројним имовинским последицама по супружнике.² Имовински ефекат закључења брака на који се редовно помисли јесте стицање заједничке имовине.³ Мањи број ће узети у обзир обавезу узajамног издржавања супружника.⁴ Готово нико, без обзира да ли је реч о лаицима или правницима, да супружници генеришу и бројне дугове. У стварности, и након удруживања у заједницу брака, супружници као правни субјекти настављају активности у правном промету, ступајући у разноврсне облигационе односе са банкама, осигуравајућим друштвима, болницама, пореским органима, комуналним предузећима и сл.⁵ Притом су неки од генерисаних дугова лични, а други заједнички.

После неколико година проведених у браку, по правилу, долази до имовинског преплитања.⁶ Супружници заокупљени свакодневним личним и радним обавезама⁷ обично се не баве правно – економском анализом: шта је лично (посебно), а шта заједничко, како у погледу имовине, тако и дугова.⁸

² John Eekelaar, “Why People Marry: The Many Faces of an Institution”, *Family Law Quarterly* 41, 3/2007, 413-431.

³ Ненад Тешић, „О заједничкој имовини супружника”, *Правни живот* 10/2006, 259-277.

⁴ Породични закон Републике Србије – ПЗ РС, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – *гр. закон* и 6/2015, чл. 28.

⁵ ...”Spouses owe credit card issuers, homemortgage lenders, medical care providers, taxing authorities, and tort claimants” Marie T. Reilly, “You and Me Against the World: Marriage and Divorce from Creditors’ Perspective, in *Reconceiving the Family: Critique on the American Law Institute’s Principles of the Law of Family Dissolution*”, *Penn State Law Legal Studies Research Paper Series*, 2006, 196.

⁶ Kontinentalni evropski pravni sistemi uglavnom posebno regulišu imovinske posledice braka, na način koji se razlikuje od uređenja opštih imovinskih odnosa. Predmetne zakonske norme su dispozitivne (*default rule*), tako da je supružnicima data široka autonomija da putem (pred) брачних уговора одaberу брачни имовински режим који одговара њиховим потребама.

Walter Pintens, *Matrimonial Property Law*, Max – EuP 2012 [https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Matrimonial_Property_Law#e\)Evaluation_from_a_comparative_law_perspective](https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Matrimonial_Property_Law#e)Evaluation_from_a_comparative_law_perspective).

⁷ У Србији је уобичајно да су и жене запослене, али је проценат запослених мушкараца већи и износи 54.3%. У популацији жена незапослених је 15.7%, док је овај проценат у оквиру мушке популације 11.1%. Gordana Kovaček Stanić, “Marriage and Family in Serbian Law: A Contemporary Perspective”, (eds. Tímea Barzó, Barnabás Lenkovics) *Family Protection From a Legal Perspective*, Budapest–Miskolc, Ferenc Mádl Institute of Comparative Law–Central European Academic Publishing, 2021, 193.

⁸ ...”Spouses typically do not think of their separate-property assets as separate,” then it is also likely that spouses do not typically think of their separate debts as separate as the marriage progresses”. Elijan L. Milne, “Recharacterizing Separate Property at Divorce”, *University of Detroit Mercy Law Review* 84, 3/2007, 330–331.

Питања, шта је чије и ко од супружника одговара за одређени дуг отварају се у оним ситуацијама када неки од поверилаца покушава да се принудно намири из имовине супружника. Сличне дилеме прате и процес развода.

Према Породичном закону Републике Србије претпоставља се да су удели супружника у заједничкој имовини једнаки.⁹ Таква оборива претпоставка изостаје и погледу заједничких дугова, па се овом питању може приступити на различите начине. Ако кажемо да имовину чине и дугови, онда заједничке обавезе улазе у брачну тековину (могуће је применити претпоставку која важи за поделу брачне тековине), ако прихватимо да су дугови терет за имовину, онда заједничке обавезе које су супружници преузели током заједнице живота не улазе у брачну тековину. Чини се да према нормативном приступу српског законодавца дугови представљају терет за заједничку имовину и да се сходно томе не могу распоређивати у складу са претпоставком о једнаким уделима.

У недостатку споразума брачну тековину дели суд, с тим да се не расподељују само добра, већ и обавезе.¹⁰ Притом, одлука суда о томе који дугови према трећим лицима су индивидуални,¹¹ а који заједнички, не може лишити повериоце тражбина, нити им умањити шансу за намирење.¹²

Отвара се неколико питања. Ако је заједничка имовина подељена на једнаке делове између супружника, да ли и дугови морају бити подељени на исти начин? Ако суд утврди већи удео једног супружника у стицању заједничке имовине, да ли удео тог супружника у дуговима мора бити исти или удео у стицању и удео у дуговањима (обим одговорности) не морају бити идентични?

1.2. Развод као „сијамски близанац” презадужености

Неповољна финансијска ситуација је чест узрок конфликта у браку.¹³ Ако је утврђено да је особа у дуговима под сталним стресом, осећа кривицу

⁹ ПЗ РС, чл. 180, ст. 2.

¹⁰ У пракси америчких судова се истиче да суд доноси одлуку не само о расподели добара, већ и дугова. (*to divided not only marital property, but marital debt*). *Wright v. Wright*, 1 S.W.3d 52 (Mo. Ct. App. 1999).

¹¹ Погрешно би било држати да су сви дугови настали током брака заједнички, многи од њих остају посебни. James L. Musselman, “Rights of Creditors to Collect Marital Debts After Divorce in Community Property Jurisdictions”, *Pace Law Review* 39, 1/2018, 313.

¹² Margaret M. Mahoney, “The Equitable Distribution of Marital Debts”, *Legal Studies Research Paper Series*, Working Paper No. 2011-15, May 2011, 12.

¹³ Спроведено истраживање је показало да 54% испитаника верује да је дуговање партнера главни разлог да се размотри развод. Jasmin, Suknunan, *54% of people believe a partner with debt is a reason to consider divorce — here are other ways debt may affect your marriage*, CNBC Select, Updated Thu, Dec 18 2025, <https://www.cnbc.com/select/national-debt-relief-survey-debt-reason-for-divorce/>.

и грижу савести, има здравствене проблеме као што су несаница,¹⁴ депресија¹⁵ и др., јасно је да свађе презадужених партнера око управљања новцем постају свакодневница.¹⁶ Са угрожавањем финансијске стабилности, распада се и брак или у најмању руку бива значајно уздрман,¹⁷ на начин да оне мањкавости у вези које су до тада можда биле занемариване у случају презадужености испливавају на површину у пуном обиму постајући „семе раздора”. Презадужени супружници су објективно принуђени да мењају дотадашњи начин живота, на пример, да се преселе у јефтинији стан, продају аутомобил, прихвате додатни посао, мање троше на путовања, изласке, гардеробу, козметику и слично, што се као бумеранг одражава на њихов брак. Савремени супружници често нису спремни на такву врсту жртве – заједничко хватање у коштац са финансијским недаћама, већ се међусобно оптужују да недовољно зарађује или да прокомерно троше¹⁸ услед зависности од куповине¹⁹ и сл. Уместо одрицања они излаз виде у раскиду везе са дотадашњим партнером и неком новом почетку.

1.3. Нормативно занемаривање брачних дугова

Није тешко уочити да је у српском праву питање дугова супружника нормативно прилично запостављено. У делу Породичног закона који носи наслов деоба заједничке имовине укупно два члана 186-187 су посвећена одговорности супружника за обавезе.

¹⁴ Опшрније о проблемима дужника са физичким и психичким здрављем Sarah Brown, Karl Taylor, Stephen Wheatley Price, “Debt and distress: evaluating the psychological cost of credit”, *Journal of Economic Psychology*, 26, 5/2005, 642–663. Howard Meltzer, Paul Bebbington, Traolach Brugha, Michael Farrell, Rachel Jenkins “The relationship between personal debt and specific common mental disorders”, *European Journal of Public Health* 23, 1/2013, 108–113.

¹⁵ Неки од таквих дужника се чак одлучују да одузму себи живот. Jason Houle, Michael Light, “The Home Foreclosure Crisis and Rising Suicide Rates 2005 to 2010”, *American Journal of Public Health* 104, 6/2014, 1073-1079.

¹⁶ Стрес узрокован овом кризом доноси повећани ризик од породичног насиља. April Pattavina, Kelly M. Socia, Malgorzata J. Zuber, “Economic Stress and Domestic Violence: Examining the Impact of Mortgage Foreclosures on Incidents Reported to the Police”, *Justice Research and Policy* 16, 2/2015, 147-164.

¹⁷ „Debt can be a source of stress in any relationship and a catalyst for breaking up. According to USA Daily News, almost 50% of Americans believe debt to be a significant contributing factor to breaking up, including divorce. However, it is crucial to note that debt alone isn’t a reason for separating. Rick Munster, *Is Debt a Reason to Break Up?*, 23 January 2023, <https://www.moneyfit.org/is-debt-a-reason-to-break-up>.

¹⁸ Трошење преко реалних економским могућности (“consumer overspending”) се често јавља као последица употребе кредитних картица. Yaxin Ming, Chenxi Li, Jing (Elaine) Chen, “Acquisition mode and credit card overspending behavior: An empirical analysis of the credit card industry”, *Journal of Consumer Affairs* 55, 1/2021, 232–253.

¹⁹ Sang-Hee Sohn, Yun-Jung Choi, “Phases of Shopping Addiction Evidenced by Experiences of Compulsive Buyers”, *International Journal of Mental Health & Addiction* 12, 3/2014, 243–254.

1.3.1. Одговорности за сопствене обавезе

За сопствене обавезе преузете пре или након склапања брака одговара супружник који их је преузео својом посебном имовином, као и својим уделом у заједничкој имовини.²⁰

1.3.2. Одговорности за заједничке обавезе

За обавезе преузете ради подмирења потреба заједничког живота у браку, као и за обавезе које по закону терете оба супружника, одговарају супружници солидарно својом заједничком и посебном имовином.²¹

Супружник који је из своје посебне имовине подмирио заједничку обавезу има право на накнаду од другог супружника сразмерно његовом уделу у заједничкој имовини.²²

1.3.3. Простор за различита тумачења

Такво сумарно регулисање оставља отвореним бројне дилеме и простор за различита тумачења. Који дугови супружника су лични? Да ли су то само обавезе настале пре брака или личне могу бити и одређене обавезе настале у браку? Да ли управљање и одржавање посебне имовине рађа личне обавезе? Шта су то „потребе заједничког живота у браку”? Да ли ова фраза подразумева и потребе породичне заједнице? Да ли приликом намирења заједничких обавеза постоји неки *beneficium ordinis* који је поверилац дужан да поштује и сл.

1.3.4. Критеријуми за разликовање

Правна теорија разврстава брачне дугове, стављајући у прави план два критеријума „када је обавеза настала и ради којих је потреба обавеза преузета?”²³ Другим речима, од мањег је значаја ко је обавезу преузео, већ када је и зашто дуг настао. Законодавац обавезе супружника према трећим лицима настале у браку дели на личне (индивидуалне) и заједничке.

²⁰ ПЗ РС, чл. 186. Идентична формулација у погледу одговорности за сопствене обавезе задржана је и у Нацрту грађанског законика Републике Србије. Влада Републике Србије, Комисија за израду Грађанског законика, Грађански законик Републике Србије, Радни текст припремљен за јавну расправу, са алтернативним предлозима, Београд, 29. маја 2015. године – Нацрт СГЗ, чл. 2426. Вид и.: Породични закон Црне Горе – ПЗ РЦГ, *Сл. лист РЦГ*, 1/2007 и *Сл. лист ЦГ*, 53/2016 и 76/2020, чл. 299.

²¹ ПЗ РС, чл. 187, ст. 1.

²² ПЗ РС, чл. 187, ст. 2.

²³ Дарко Радић, *Имовински односи у браку*, Бања Лука 2016, 302.

2. ЛИЧНИ ДУГОВИ

Лични дугови (*personal debts*,²⁴ нем. *Persönliche Verbindlichkeiten*) су они:

а) дугови које је супружник генерисао пре брака, б) дугови које је супружник продуковао у браку, али су по природи лични, в) дугови самостално преузети у браку (ради задовољења личних потреба), г) дугови које је супружник преузео током брака, а тичу се његове посебне имовине.

2.1. Дугови настали пре брака

Чини се да је распоређивање дугова насталих пре брака у пракси најмање спорно.²⁵ Као што је имовина коју је супружник стекао пре брака његова посебна имовина,²⁶ тако су и дугови на које се супружник обвезао пре брака (*premarital debt*) његови лични дугови.²⁷ Примера ради студентски кредит узет ради школовања пре брака.

Ипак, према неким ауторима, код заснивања личне одговорности, није релевантно време када је обавеза настала, већ разлог њеног настанка. Тако „ако трудница пре склапања брака купи на кредит ствари за новорођенче, након венчања ће оба супружника бити солидарни дужници”.²⁸

Становише о релевантности разлога настанка обавезе одговара актуелној норми о одговорности за заједничке дугове, али се чини да би такав приступ био убедљивији ако би критеријум сврхе био релевантан и код стицања заједничке имовине, тј. ако би имовина стечена пре брака била заједничка, у оним ситуацијама када је, на пример, купљена за потребе новорођенчета.

Ако стан купљен на кредит пре закључења брака улази у посебну имовину, правно је доследно да су и дугови генерисани по том основу лични.²⁹

²⁴ У англосаксонској литератури се среће и израз одвојени дугови (*separate debts*).

²⁵ Упоредити: М. М. Mahoney, 13.

²⁶ ПЗ РС, чл. 168, ст. 1.

²⁷ ПЗ РС, чл. 186; Нацрт СГЗ, чл. 2426; Породични закон Републике Српске – ПЗ Републике Српске *Службени гласник Републике Српске* 17/23 и 27/24, чл. 328, ст. 1; Породични закон Брчко дистрикта БиХ – ПЗ Брчко дистрикта БиХ, *Службени гласник Брчко дистрикта БиХ*, 23/2007, чл. 238, ст. 1; ПЗ РЦГ, чл. 299; *Obiteljski zakon Republike Hrvatske – ObZ RH, Narodne Novine* 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023, čl. 43, st. 1.

²⁸ Дејан Ђурђевић, *Основи породичног права Црне Горе*, Подгорица 2008, 315.

²⁹ „Када је стан купљен годину дана пре закључења брака са туженим-противтужиоцем делом сопственим средствима, а делом од кредита који је почела да отплаћује још пре него што је купила предметни стан, који је отплаћиван током трајања брака и од средстава остварених издавањем тог стана, па није стечен радом у току трајања заједнице живота у браку, не представљам заједничку имовину“. Пресуда *Апелационог суда у Београду, Гж 6964/2013* од 17.12.2014. године. Опширније Катарина Доловић Бојић, „Правни режим непокретности стечених средствима из уговора о кредиту закљученог пре или у току трајања брака“, *Право и привреда* 60, 2/2022, 297-316.

Чини се да не постоји оправдан разлог да моменат закључења брака, односно заснивање заједнице живота буде јасна граница код прибављања имовине, тако да је претходно стечена имовина увек посебна, а да код заснивања дугова то није случај, тако да заједнички дугови могу настати и пре брака.

2.2. Дугови настали у браку који су лични по својој природи

Неке обавезе које терете једног супружника у току браку неспорно нису заједничке.³⁰ У личне дугове између осталог спадају и дугови који су лични по својој природи (*debts which are personal by nature*).³¹ На пример, обавеза издржавања бившег супружника, обавеза издржавања детета добијеног из ванбрачног односа током брака.³² Трошкови парнице коју је супружник водио у вези повреде части и угледа. Дугови који су последица прекршајне одговорности, без обзира што је супружник можда начинио прекршај возећи заједничко дете у вртић и сл. Ово из разлога што су прекршајне санкције усмерене на личност оног ко одговара, а не на његову имовину.

2.3. Дугови самостално преузети у току брака

За обавезе самостално преузете након склапања брака одговара супружник који их је преузео, својом посебном имовином, као и својим уделом у заједничкој имовини.³³

У такве обавезе на пример спада позајмица ради одласка на светско првенство у фудбалу са пријатељима или у лов и риболов на некој егзотичној дестинацији.³⁴

³⁰ Према проф. Поњавићу појединачна одговорност постоји за личне обавезе супружника, без обзира да ли су преузете пре брака или у браку.. Зоран Поњавић, *Породично право*, Крагујевац 2007, 365.

³¹ European Commission on European Family Law, Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses – срб. Европски брачно – имовински принципи – ЕБИП 4:41 (д).

³² Позната је прича о једном од ванбрачних синова српских владара Виљему Велимиру Обреновићу. „Како Михаило Обреновић није оставио тестамент, Велимир је могао остати без ичега. На крају је добио имање у Малој Влашкој са 30.000 дуката. Материјално збринут, Велимир је наставио са студијима економије у Минхену.” Вид.: Блиц, „Мистерија живота и гроба ванбрачног сина кнеза Михаила”, 22. јул 2017, <http://www.blic.rs/riznica/istorije/misterija-zivota-i-groba-vanbracnog-sina-kneza-mihaila/vr59cxn>.

³³ Уколико брачни друг самостално уговора правни посао, без учешћа другог брачног друга (као судужника или јамца), тада он исто тако самостално одговара свом повериоцу за преузету обавезу. Branka Rešetar, Una Josipović, „Sporna pitanja bračne stečevine s osvrtnom na bankovne ugovore bračnih drugova”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 50, 1/2013, 124.

³⁴ У америчкој судској пракси, применом доктрине о заједничкој сврси (*joint purpose doctrine*) се сматрало да дугови које је супружник генерисао у циљу израде нових зуба спадају у групу небрачних дугова који се не распоређују (*nonmarital and nondistributable*). *Becker v. Becker*, 489 S.E.2d 909, 913–14 (N.C. Ct. App. 1997).

Таквом активношћу супружника не прибавља се неко ново добро у заједничку или посебну имовину, али се ствара новчана обавеза која терети оног брачног друга који је у облигационом односу с организатором путовања или банком.³⁵

У државама које не прописују заједницу имовине током брака (Данска, Немачка, Енглеска и Шведска), сви дугови су у принципу приватни (са изузетком дугова који су преузети заједнички од супружника и у одређеним случајевима дугова домаћинства).³⁶

Одговорност за личне дугове је, по правилу, подељена али може бити и солидарна ако је тако уговорено. На пример једна супружник узима кредит за неку личну потребу да би купио себи спортски мотоцикл, а други супружник пристаје да се у уговору са банком појави као јемац – платац.

2.4. Дугови који произилазе из посебне имовине

Правно логично је да дуг везан са посебну имовину супружника терети тог супружника.³⁷ Пример таквих дугова биле би обавезе везане за посебну имовину коју је супружник стекао пре брака или у току трајања брака деобом заједничке имовине односно наслеђем,³⁸ поклоном или другим правним послом којим се прибављају искључиво права.³⁹ Ако приходи од такве имовине, по правилу, улазе у посебну имовину, онда генерални принцип чија је корист тога и терет (*ubi emolumentum ibi onus*) налаже да и обавезе које произилазе из такве посебне имовине повлаче личну одговорност за дугове. На пример: порез на наслеђе и поклон који улазе у посебну имовину, порез на имовину (непокретност) из посебне имовине, порез на регистровано оружје и сл. Потом дугови настали адаптацијом непокретности из посебне имовине, потраживања везана за употребу и редовно одржавање непокретности из посебне имовине (на пример, трошкови комуналних услуга), трошкови парнице које је супружник водио ради исељења узурпатора из непокретности у посебној имовини и сл.

³⁵ B. Rešetar, U. Josipović, 131.

³⁶ У таквим системима сваки супружник одговара за дугове које је он уговорио, тако да поверилац може да се намира само у односу на његову имовину. („all liabilities are, in principle, private (with the exception of liabilities entered into by both spouses jointly and, in certain instances, of household debts). Each spouse is only liable for the debts which he or she has contracted, while his or her creditor only has recourse against his or her own capital”. K. Boele-Woelki, 25.

³⁷ “It seems logical that a debt incurred by a spouse in connection with nonmarital property would be nonmarital.” *McGuire v. McGuire*, 652 N.W.2d 293, 304 (Neb. Ct. App. 2002).

³⁸ Супружник не одговара за дугове које је други супружник наследио од родитеља, што је правно доследно, пошто ни права које тај супружник наследи не улазе у заједничку имовину.

³⁹ ПЗ РС, чл. 168, ст. 2.

2.5. Дугови настали по престанку брака

Неки аутори сматрају да за обавезе настале после брака (*post-separation debt*) важе иста правила као и за дугове настале пре брака, истичући да је кључан тренутак престанка заједнице живота.⁴⁰

У једном случају који је доспео пред амерички суд, супруг је генерисао дуг \$22.000,00 по кредитној картици,⁴¹ након што је његова супруга поднела захтев за развод. Суд је такву обавезу оценио као небрачну, тако да не представља предмет расподеле, већ терети само једног супружника.⁴²

Према неким ауторима, концепт по коме би заједничке обавезе могле настати и по престанку заједнице живота нарушава правну сигурност.⁴³ Међутим, чини се да цела ствар није тако једноставна, нарочито у погледу дугова које настану у вези заједничке деце,⁴⁴ и у погледу брачне тековине која често не буде подељена ни у наредних неколико година од престанка заједнице живота, па чак и по доношењу одлуке о разводу. Чини се да би постојала солидарна одговорност супружника у погледу пореза на непокретности из заједничке имовине, ако брак формално траје, али је престала заједница живота. Равноправност супружника и заштита поверилаца налажу солидарну одговорност код таквих обавеза.

3. ЗАЈЕДНИЧКИ ДУГОВИ

3.1. Дугови које су супружници преузели заједнички

Према ЕБИП, обавезе које су супружници преузели заједнички (*debts incurred jointly by both spouses*) представљају заједничке обавезе,⁴⁵ с тим да

⁴⁰ Ако брак и даље формално постоји, али не и суштински, пошто је престала заједница живота, тада нема ни солидарне одговорности за обавезе које је један супружник преузео према трећим лицима. З. Поњавић, 366.

⁴¹ Ако је један супружник секундарни корисник кредитне картице оног другог, овај други ће гледати да му што пре ускрати ову могућност. Joey Johnston, *How Debt Is Split in Divorce: Credit Card, Mortgage, Auto & Medical*, Updated: November 14, 2023, <https://www.incharge.org/understanding-debt/family/divorce/>.

⁴² Ово иако је наложио деобу брачне тековине и дугова на једнаке делове. *In re Marriage of Fennelly and Breckenfelder* 737 N.W.2d 97 (Iowa 1997).

⁴³ Д. Радић, 303.

⁴⁴ Иако је брачна заједница престала да постоји, заједница у погледу подизања деце није. У једном случају, амерички суд је у погледу дуга који је супруга генерисала након разлаза од мужа и без његове сагласности, а зарад трошкова школовања њихове одрасле кћерке, применио доктрину заједничке сврхе (*joint purpose doctrine*), на начин да у околностима њеног изостанка дугови остају индивидуални. *McGuire v. McGuire*, 652 N.W.2d 293 (Neb. Ct. App. 2002).

⁴⁵ ПБИП 4:40 (а).

супружници не одговарају за заједничке обавезе увек солидарно, као што је то случај у српском праву. Другим речима, да би обавезе које су супружници заједно преузели, ради заједничке потрошње, на пример заједничког путовања на концерт у иностранству, представљале заједничке дугове по српском праву неопходно је уговорити солидарну одговорност, тако да супружник садужник прихвати улогу јемца платца, у супротном ће по правилу, одговорати подељено.

3.2. Дугови преузети ради подмирења потреба заједничког живота у браку

У српском праву супружници солидарно одговарају за обавезе преузете ради подмирења потреба заједничког живота у браку,⁴⁶ без обзира да ли су их преузели заједнички или их је преузео само један супружник, уз сагласност или без сагласности другог супружника.⁴⁷ Поставља се питање да ли је у фрази „потребе заједничког живота у браку” сувишна реч заједнички, пошто отвара простор за спекулације да би супружници могли имати и неки „одвојени” живот у браку. Према неким ауторима, трајање брачне заједнице се не подудара увек са трајањем брака. Могуће је да брак формално и даље траје али да супружници не живе заједно. „Ако нема брачне заједнице нема ни заједничког домаћинства, па један супруг не може одговарати за обавезе свог брачног друга који са њим не чини једну економску заједницу, односно заједницу живљења.”⁴⁸ Ипак, солидарност ће постојати ако је обавеза настала пре престанка заједнице живота, на пример обавеза отплате кредита за куповину „беле технике” у заједничком стану који је узет пре „исељења” једног од супружника.

3.2.1. Да ли заједнички дугови настају само у њојлегу њекућних њошреба?

Сличан приступ заједничким дуговима супружника присутан је у правима југоисточне Европе. Ипак, уочљиве су и одређене разлике. Српски за-

⁴⁶ ПЗ РС, чл. 187, ст. 1. Идентична формулација и у Нацрту СГЗ, чл. 2427, ст. 1.

⁴⁷ У теорији се отвара дилема, да ли је то мора бити брачна сврха, на пример, куповина намештаја за стан у коме се остварује заједница живота или то може бити заједнички посао током брака (*debts incurred for a marital or joint purpose during marriage*). У српском праву за солидарну одговорност супружника мора бити испољена брачна сврха. У другим правима је заступљено становиште да то не морају бити дугови генерисани искључиво у брачну сврху. Довољно је да се ради о заједничкој сврси у току брака (*joint purpose during marriage*). М. М. Mahoney, 18.

⁴⁸ „Постојање брака је нужан услов за егзистенцију солидарне одговорности овакве врсте“. Рајко Суџум, *Брачни имовиски режим у праву Јуџославије*, докторска дисертација, Београд 1979, 61. О „солидараној дужничкој одговорности оба брачна друга може се говорити само док траје брачна заједница живота, не и онда када је она трајно прекинута“. Марина Јањић Комар, Радоје Кораћ, Зоран Поњавић, *Породично право*, Београд 1999, 377.

конодавац је одустао од ограничења да су заједничке само обавезе настале у циљу подмирења „текућих потреба” које је постојало у Закону о браку и породичним односима – ЗБПО,⁴⁹ и задржано се у правима региона.⁵⁰ Притом се текуће потребе брачне заједнице обично описују, као све оно што је неопходно за функционисање домаћинства, на пример: набавка хране, одеће, обуће и сл.

Проф. Ђурђевић такав приступ излаже критици, према овом ставу „ако би жена која није имућна купила скуп аутомобил, супружници неће солидарно одговарати за ту обавезу, иако се аутомобил употребљава за потребе целе породице”⁵¹ „Овакво схватање противречи правно – политичким циљевима солидарне одговорности. Солидарна одговорност је установљена у интересу поверилаца, јер им се на тај начин олакшава наплата потраживања. Институт солидарне одговорности спречава супружнике да изиграју повериоце у ситуацији када се зарад подмирења заједничких потреба задужује онај чија је посебна имовина мање вредности. Следствено томе, неодрживо је становиште да солидарна одговорност, чији је циљ да олакша повериоцу наплату потраживања, постоји када је реч о обавезама мале вредности (које се лакше могу намирити), а да не постоји у ситуацији, када је преузета обавеза веће вредности. Чије је намирење скопчано са већим тешкоћама.”⁵²

Солидарна одговорност супружника није спорна када се ради о трошковима које се тичу покривања потреба свакодневног живота,⁵³ односно послова који се могу окарактерисати као редовни.⁵⁴ Чини се да потребе о којима је овде реч могу бити свакодневне, али не нужно. У ову групу заједничких обавеза убрајале би се и обавезе преузете ради куповине књига за школу заједничкој деци које нису свакодневне, али би се могле оквалификовати као редовне (годишње) обавезе.

Ако прихватимо да је солидарна одговорност установљена само у циљу заштите поверилаца, онда није прикладно да буде вредносно ограничена. Међутим, ако кажемо да правнополитички циљ ове норме није само спречавање

⁴⁹ Сл. гласник СРС, 22/80, 24/84 – гр. закон и 11/88, Сл. гласник РС, 22/93, 25/93 – исцр., 35/94, 46/95 – гр. закон и 29/2001, чл. 336, ст. 2. За пресуђивање да ли је нека обавеза преузета за текуће потребе брачне заједнице или није, од значаја је донекле и имовно стање супружника, њихов животни стандард. М. Јањић Комар, Р. Кораћ, З. Поњавић, 377.

⁵⁰ ПЗ Републике Српске, чл. 329; ПЗ Брчко дистрикта БиХ, чл. 239; ПЗ РСГ, чл. 300, ст. 1 као и ObZ RH, чл. 44, ст. 1.

⁵¹ Д. Ђурђевић, 316.

⁵² *ibid.*

⁵³ Такво решење у француском праву важи за брачне и ванбрачне партнере. Партнери су солидарно одговорни трећим лицима за обавезе које је један од њих преузео у погледу свакодневних потреба (*needs of everyday life*), осим за оне издатке који су очигледно претерани (*except where those expenses are obviously excessive*) (Art. 220, Art. 515-4 para. 2 French Civil Code). Frédérique Ferrand, Bente Braat, *National Report: France (Property relationship between spouses)*, September 2008, <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Property.pdf>, 5.

⁵⁴ Д. Радих, 298; В. Реџетар, У. Јосиповић, 127.

изигравања поверилаца, већ успостављање одговарајуће равнотеже различитих интереса, односно да се кроз овај институт штити и супружник који се лично обвезао управљајући домаћинством,⁵⁵ и онај супружник који се није лично обвезао али дугује *ex lege*, интереси заједничке деце, али и економски темељи породице, онда одговорност за ову врсту заједничких дугова не може бити неограничена, већ сведена на разумну меру. Законом прописана множина субјеката на пасивној страни облигације јача поверичев положај (лично-правно средство обезбеђења), али се чини да законодавац кроз нормирање солидарне одговорности за заједничке дугове ипак покушава да успостави баланс између различитих правнополичких циљева.

3.2.2. Појребе породичне заједнице

Правни стандард „потребе породичне заједнице”, у правима југоисточне Европе, по правилу, стоји раме уз раме са стандардом „потребе брачне заједнице”,⁵⁶ док је у српском позитивном праву изостављен.

Дилема је да ли је српски законодавац под фразом ради задовољења „потреба заједничког живота у браку, као и за обавезе које по закону терете оба супружника”, обухватио потребе заједничке деце и потребе породичне заједнице. Уверени смо да неке јесте, али да би било боље да се до одговора на ово питање не долази кроз екстензивно тумачење. У случају изричитог нормирања дугова за потребе породичне заједнице као заједничких, лакше би се разрешиле неке конкретне ситуације које су могуће у пракси. На пример, да ли ће се заједничким сматрати дугови генерисани за потребе малолетног детета из претходног брака једног од супружника које живи у заједници са супружницима и њиховом заједничком децом.⁵⁷

Ако би супружници солидарно одговарали и за потребе породичне заједнице, повериоци би били боље заштићени. Од поверилаца се не може очекивати да се баве истрагом, да ли је дете у погледу кога је генерисан дуг заједничко супружницима или није.

⁵⁵ Према аустријском праву, супружник који управља заједничким домаћинством, представља другог супружника у свакодневним трансакцијама (*legal transactions of daily life*) за потребе домаћинства, а у складу са животним стандардом супружника (*which equate to the spouses' standard of living*). Ово правило између осталог омогућава да супружник који управља заједничким домаћинством закључује правне послове, не раизикујући да буде искључиво одговоран за настале дугове. Marianne Roth, *National Report: Austria*, August 2008, <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Property.pdf>, 9.

⁵⁶ ПЗ Републике Српске, чл. 329; ПЗ Брчко дистрикта БиХ, чл. 239; као и ObZ RH, чл. 44, st. 1.

⁵⁷ Интересантан је случај из америчке судске праксе у коме се расправљао о трошковима лечења малолетне ћерке које је имао супруг. *Crisp v. Crisp*, 486 S.E.2d 485, 487–88 (N.C. Ct. App. 1997).

Иако савремене породице углавном нису вишегенерацијске, може се отворити и питање трошкова у погледу родитеља једног од супружника ако тај родитељ живи у заједници са супружницима, на пример, трошкова лечења родитеља или његовог смештаја у дом за старе. Ово питање се додатно усложњава ако супружници живе са децом управо у кући тог родитеља у погледу кога се генеришу трошкови.

Фраза „потребе породичне заједнице” допуњава стандард потребе брачне заједнице и јасно обухвата и друга лица која живе у заједници са супружницима, не само заједничку децу, већ и децу из претходног брака и родитеље.

Текуће потребе породичне заједнице су потребе једног домаћинства које се свакодневно или периодично обнављају, као што су потребе везане за исхрану, одевање, становање грејање итд... Солидарна одговорност супружника у овом погледу, ограничена је нивом потреба једне породице и могућности њиховог задовољења. Шта ће се у конкретном случају сматрати текућом потребом породичне заједнице утврђиваће се имајући у виду имовинске прилике супружника и њихове деце, њихов начин живота, навике и друге околности. Солидарна одговорност неће постојати за оне дугове који не одговарају начину живота конкретне породичне заједнице.⁵⁸

Поставља се питање: да ли су трошкови генерисани у току брака за образовање једног супружника лични дуг или представљају заједничку обавезу за коју супружници солидарно одговарају? Образовање представља инвестицију у људски капитал чије су користи неизвесне и везане за личност онога ко се образовао.⁵⁹ С друге стране, наставак едукације једног од супружника је често заједнички пројекат⁶⁰ који подразумева одрицање оба супружника. Иако се дипломе и звања не деле, док постоји брачна заједница, повећани приходи остварени на основу усавршавања улазе у заједничку имовину. Боље образовање једног супружника, по правилу, доноси бољи животни стандард

⁵⁸ З. Поњевић, 365.

⁵⁹ На ово питање Амерички правни институт, даје изричит одговор да се ради о личном дугу. “Debt has been incurred to finance a spouse’s education, in which case it is treated as the separate obligation of the spouse whose education it financed”. American Law Institute, Principles of the Law of Family Dissolution: Analysis and Recommendations § 4.09(2)(d) (2002).

⁶⁰ У савременом европском праву брачно – имовински односи се посматрају као “joint venture” у коме нема места за дискриминацију супружника. “There is therefore a broad European consensus that there is no room for any discrimination between the spouses based on the role they had during marriage, and that the main breadwinner (or the more financially successful spouse) should not be privileged simply because he or she managed to generate and retain more assets. Marriage is seen as a joint venture, and consequently at the end of a marriage the assets of this venture are to be shared equally (absent exceptional circumstances)”.

Jens M. Scherpe, “*The financial consequences of divorce in a European perspective*”, (Ed. J. M. Scherpe), *European family law. Volume III: Family law in a European perspective* 2016, pp. 146–208, accessed via https://www.academia.edu/59440792/The_financial_consequences_of_divorce_in_a_European_perspective?auto=download, p. 53.

за целу породицу. Имајући у виду да брачна солидарност подразумева међусобну подршку, дељење користи али и ризика, претежу аргументи у корист солидарне одговорности супружника и у погледу трошкова образовања једног супружника.

3.2.3. Примерене породичне потребе

Европски принципи брачно – имовинског права користе фразу примерене породичне потребе (*debts incurred... in order to meet the appropriate family needs*),⁶¹ коју би *de lege ferenda* било целисходније употребити и у српском праву.

Израз „текуће потребе” из права региона више указује на редовне трошкове које треба разликовати од ванредних. С друге стране, израз примерене породичне потребе (нем. *Lebensbedarf der Familie*),⁶² не акцентује разлику између редовних и ванредних трошкова, већ околност да су одређене обавезе примерене обзиром на укупне породичне прилике. Друкчије казано, да би се нека обавеза сматрала заједничком не мора бити редовна. Може се радити и о ванредном трошку који је генерисан само једном и никад више, довољно је да је примерен, на пример, трошкови ургентног лечења једног од супружника у приватној клиници након повреде на скијању.

Из напред наведених разлога нам се чини да би фраза по којој солидарна одговорност супружника постоји и у погледу дугова предузетих за примерене потребе породичне заједнице, на одговарајући начин штитила поверице и представљала израз вишегенерацијске солидарности. Законодавац би требало да путем одговарајућег правног стандарда омогући прилагодљивост правила конкретним околностима дајући суду могућност да примени норму у зависности од конкретних супружника и начина економског функционисања њихове заједнице. Сличном нормативном техником српски законодавац се послужио у ситуацији када је малолетницима млађим од 14 година дата могућност да пуноважно закључе „посао малог значаја”.⁶³ Суд, у сваком конкретном случају, приликом процене да ли је одређени посао правно ваљан узима у обзир да ли је за конкретног малолетника предузети посао малог значаја.⁶⁴

⁶¹ ПБИП 4:40 (б).

⁶² У Немачком праву се претпоставља прећутна сагласност за ступање у трансакције чији је циљ задовољење примерених потреба породице. У погледу ових трансакција супружници се сматрају солидарним дужницима. Dieter Martiny, Nina Dethloff, *National Report: Germany*, August 2008, <https://ceflonline.net/country-reports-for-germany/>, 7.

⁶³ ПЗ РС, чл. 64, ст. 1.

⁶⁴ О оцени ваљаности свакодневних (багателних) послова малетника код којих суд поред вредности престације – мора узети у обзир и друге околности конкретног случаја, као што

Нешто што је примерена потреба за одређену породичну заједницу не мора нужно бити примерено за другу.⁶⁵ Суд ће имати у виду њихов *modus vivendi*, односно економске и друштвене околности у којима одређени супружници живе. Правнополитички циљеви чијем остварењу законодавац тежи нису једнострани. Кроз правило о одговорности супружника за заједничке дугове води се рачуна о заштити поверилаца, али се не занемарује интерес оног брачног партнера који се није изречно сагласио са дугом али одговара према правилима породичног права. Ако није од значаја ко је од супружника предузео посао и ако је сагласност другог супружника „прећутна”, онда супружник – садужник може одговарати само у оквирима разумним за конкретну породичну заједницу. У супротном биће угрожена не само његова кредитна способност, већ и егзистенција заједничке деце и породице као једне од основних јединица друштва којој кроз неки од облика социјалне заштите на крају друштво опет мора притећи у помоћ.

3.3. Дугови који по закону терете оба супружника

Према ПЗ РС, супружници солидарно одговарају за обавезе које по закону терете оба супружника.⁶⁶ Тако ће супружници солидарно одговарати за обавезу за накнаду штете коју је проузроковала опасна ствар која се налази у заједничкој имовини (рецимо заједнички аутомобил),⁶⁷ или ако деликтно неспособно заједничко дете прозрокује штету трећем лицу.⁶⁸

Питање да ли у такве обавезе спада обавеза издржавања заједничке деце.⁶⁹ Основ обавезе издржавања деце је исти, али је обавеза супружника самостал-

су имовинске прилике малолетника и његове породице, њихове (куповне) навике и уопште начин живљења. Ненад Тешић, „О правнопословном осамостаљивању физичких лица”, *Усклађивање њословној љрава Србије с љравом Европске уније* (2013), (Ур. Вук Радовић), Београд 2013, 418.

⁶⁵ Правно схватање породице је под директним утицајем морала, религије, друштвених и политичких фактора који превлађују у неком друштву. Узимајући у обзир да су ови фактори разнолики у различитим културама постоји и велика разноликост система породичног права широм света. Alina Tryfonidou, Marja-Liisa Öberg, “Introduction”, *The Family in EU Law* (edited by M-L Öberg and A Tryfonidou), Cambridge University Press 2024, 2.

⁶⁶ ПЗ РС, чл. 187, ст. 1. Ову формулацију користи и Нацрт СГЗ чл. 2427; ПЗ Републике Српске чл. 329; ПЗ Брчко дистрикта БиХ, чл. 239; ПЗ РЦГ, чл. 300.

⁶⁷ У случају удеса изазваног моторним возилом у покрету, за штету коју претрпе трећа лица имаоци моторних возила одговарају солидарно. ЗОО, чл. 178, ст. 4.

⁶⁸ ЗОО, чл. 166. Слободан Панов, *Породично љправо*, Београд 2008, 638. У праву Руске федерације заједнички дугови, као што је на пример дуг за накнаду штете коју су прозроковала заједничка малолетна деца надокнађују се из заједничких добара. Семейный кодекс Российской Федерации, чл. 45, ст. 2

⁶⁹ ПЗ РС, чл. 73. Ова обавеза у ширем смислу произилази из дужности старања о деци. ПЗ РС, чл. 68, ст. 2.

на. Према ЕБИП-ма у заједничке дугове супружника улазе и дугови повезани са издржавањем деце (*debts related to the maintenance of children*).⁷⁰ Чини се да у српском праву то не би био случај, пошто обавеза издржавања деце од стране родитеља није солидарна.

3.4. Дугови које су брачни другови преузели заједнички у вези с брачном тековином

У правној литератури се указује на парадокс по коме ако један брачни друг новцем од зараде купује аутомобил, он као купац одговара продавцу за исплату куповне цене и има искључиво право да захтева предају аутомобила. У случају судског поступка тужбени захтев за исплату цене може бити усмерен само на тог супружника који је уговорна страна. Исто би важило и у погледу принудне наплате цене. Ипак, према општим правилима породичног права, такав аутомобил улази у брачну тековину. Друкчије казано, брачни друг који није уговорна страна према правилима облигационог права нема уговорну ни законску обвезу према продавцу, али испуњењем уговора стиче заједничку имовину.⁷¹

У хрватском праву је регулисана солидарна одговорност за обавезе које су супружници заједнички преузели у вези заједничке имовине.⁷² Сматрамо да би у таквим ситуацијама требало придавати значај не само околности да ли су супружници посао предузели заједнички, већ и да ли је посао усмерен на повећање вредности заједничке имовине, од чега су оба супружника имала користи (*joint benefit*).⁷³ Чини се да је српски законодавац сматрао да је ову категорију обухватио формулациом „обавезе које по закону терете супружнике”. По нашем уверењу, било би боље да се питање дугова који произилазе из стицања заједничке имовине, као и одржавања и управљања заједничком имовином од које оба супружника имају корист, законом изречно регулише на начин да представљају заједничку обавезу.⁷⁴

⁷⁰ ЕБИП 4:40 (ц).

⁷¹ В. Rešetar, U. Jospović, 124 – 125.

⁷² ОбЗ РН, чл. 44.

⁷³ Лични дугови једног од супружника се надокнађују из заједничких добара по одлуци суда којом је утврђено да су сва добра добијена на име таквог дуга коришћена за породичне потребе. Семейный кодекс Российской Федерации, чл. 45, ст. 2.

⁷⁴ Према неким ауторима, начело правне сигурности налаже да норме породичног права изричито пропишу солидарну одговорност „за обавезе брачне стечевине и то баш за послове из основа редовне управе, гледе којих није оспорена предмјева сугласности, или гледе којих није оспорено поштење треће особе – вјеровника” Hrvoje Kačer, „Dugovi i darovi pri diobi bračne stечевине”, (ur. Branka Rešetar, Mirela Župan), *Imovinskopравни аспекти развода брака*, Правни факултет у Осијеку, Осијек 2011, 114.

3.5. Дугови за које не може да се докаже да су лични (индивидуални)

Према ЕБИП у заједничке дугове улази и сви они дугови за које не може да се докаже да су лични дугови.⁷⁵ Европски Принципи сличну логику примењују и код структурирања заједничке имовине, тако да у брачну тековину улази све оно што није лична имовина.⁷⁶ Притом и на овом месту треба узети у обзир да према ЕБИП одговорност за заједничке дугове није увек солидарна.

3.6. Солидарна одговорност заједничком и посебном имовином

Према ПЗ РС, за заједничке брачне обавезе одговарају супружници солидарно својом заједничком и посебном имовином.⁷⁷

Слична правила у погледу намирења заједничких дугова (*recovery of community debts*) садрже и ЕБИП. „Заједнички дугови могу бити намирени из заједничке имовине и личне имовине супружника који је генерисао дуг.⁷⁸ Ако супружници одговарају солидарно дуг може бити намирен из имовине било ког од супружника”.⁷⁹

У правној теорији се истиче да је за повериоце у погледу намирења тражбине најприхватљивија солидарна одговорност супружника,⁸⁰ с обзиром да је у том случају могуће намирити се из целокупне имовине брачних другова, при чему се не мора водити рачуна о статусу предмета уновчења, да ли је у питању посебна или заједничка имовина брачних другова.⁸¹ „Такво решење приличи равноправном положају, једнако важним улогама супружника у породици и њиховим обавезама у погледу заједнице живота”.⁸²

3.6.1. Природа облигационих односа одређује рационално постојање поверилаца у усмеравању захтева за намирење

Ако је обавеза заједничка, поверилац једног супружника може по свом избору захтевати испуњење обавезе од било ког супружника. Суштински,

⁷⁵ ЕБИП 4:40 (г).

⁷⁶ ЕБИП чл. 4:35 (1).

⁷⁷ ПЗ РС, чл. 187, ст. 1.

⁷⁸ “Community debts can be recovered from the community property and from the personal property of the spouse who incurred the debt”. ЕБИП 4:42 (1)

⁷⁹ “If the spouses are jointly and severally liable, the debt may also be recovered from the personal property of either spouse”. ЕБИП 4:42 (2)

⁸⁰ Ово из разлога што сваки супружник може бити позван на испуњење дуговане обавезе у целости.

⁸¹ В. Rešetar, У. Josipović, 127.

⁸² Д. Радић, 298.

поверилац уместо једног дужника који је преузео обавезу има наспрам себе два одговорна лица. Вероватноћа наплате потраживања се тако повећава.

Ако је обавезу у погледу које постоји солидарна одговорност засновао само један супружник, поверилац није дужан да захтева принудно намирење најпре у односу на тог супружника. Теоријски, он овим поводом може најпре да се обрати супружнику који није уговорна страна. У пракси је супружник на кога гласи обавеза ипак први избор. По правилу у односу на њега постоји извршна или веродостојна исправа, тако да поверилац може захтевати принудно намирење у односу на његову имовину. Чак и ако нема услова да се без одлагања одреди извршење, у односу супружника који је уговорна страна лакше је водити парницу, његов је потпис на уговору, постоје сведоци да се он обавезао и сл.

Ако тужи супружника по основу солидарне одговорности, поверилац најпре мора да докаже његову пасивну легитимацију, да је предузета обавеза заједничка, тј. да је настала ради подмирења потреба заједничког живота у браку и сл. Другим речима, поверичево намирење у односу на уговорну страну је, по правилу, једноставније од намирење у односу на његовог супружника. Живот нас учи да се за други сложенији пут, поверилац опредељује секундарно, само у оним ситуацијама када у имовини супружника-уговорне стране нема довољно добара, па му преостаје да намирење покуша из имовине супружника чије одговорност произилази из правила породичног права. Ако већ улази у парницу, поверилац ће природно настојати да тужбом обухвати оба супружника.

3.6.2. Неопредељеност удела у заједничкој имовини утиче на редослед захтева за намирење

Ако нема прописаног редоследа у погледу захтева за намирење, поверилац би могао прескочити посебну имовину и приоритетно захтевати намирење у односу на удео у заједничкој имовину оног супружника који је преузео обавезу.⁸³ Међутим, према српском закону, поверилац може да захтева деобу заједничке имовине само ако није могао да се намири из посебне имовине супружника.⁸⁴

⁸³ Д. Радић, 306.

⁸⁴ ПЗ РС, чл. 181. Овим питањем се бави и Руски грађански законик, тако да „дугови супружника могу бити намирени само из имовине тог супружника. Ако се испостави да су лична добра супружника недовољна, поверилац може захтевати да се утврди удео на који је супружник овлашћен на основу расподеле заједничке имовине у намери да се дуг намири из тог удела.“ Семейный кодекс Российской Федерации, чл. 45, ст. 1. Опширније о допунском праву повериоца да у циљу намирења тражбине захтева деобу дужникове брачне тековине. Vuk Radović, Nenad Tešić, „On Creditor’s Supplemental Rights”, *Annals FLB – Belgrade Law Review* LXIII, 3/2015, 141 – 169.

Када је реч о трошковима који су настали за потребе домаћинства у Италији, поверилац је дужан да захтева намирење из добара у заједничкој имовини, а само ако се испостави да је њихова вредност недовољана, могуће је намирење из посебних добара супружника, од сваког по пола дуга.⁸⁵

3.6.3. Сваки од сујружника одговара за дуџ у целини

У пракси српских судова, у погледу заједничких брачних дугова, правило да сваки од супружника одговара за цели дуг је примењено у више наврата.⁸⁶

„Зајмодавац из уговора о зајму у коме је зајмопримац један од брачних другова, има право да захтева испуњење обавезе у целини од оба супружника, јер сваки дужник солидарне обавезе одговара повериоцу за целу обавезу и поверилац може захтевати њено испуњење од кога хоће, све док не буде потпуно испуњена”.⁸⁷

У једном случају који се нашао пред Апелационим судом у Крагујевцу, суд је истакао да „супружници, с обзиром да је зајам узет за потребе заједнице, солидарно одговарају, а то значи да сваки супружник одговара за цео износ заједничком и својом имовином као посебном, а да од повериоца, односно овде тужиоца, зависи коме ће се тужбом обратити, односно да ли једном од дужника, односно супружника, или обома.”⁸⁸

⁸⁵ “Only when this proves insufficient they may have recourse against the private capital of each spouse, each for one-half of the debt”. К. Boele –Woelki, 26.

⁸⁶ О пасивним солидарним обавезама у правној теорији ошпирније Марија Караникић Мирић, *Облигационо право*, Београд 2024, 152.

⁸⁷ „Имајући у виду неспорну чињеницу да су туженик и сведок С.С. били у брачној заједници у време када је новац позајмљен од тужиоца, и увек уз њихов претходни договор и сагласност, те да је туженик увек претходно позивао тужиоца и са њим уговарао зајам, а након тога новац узимала његова супруга или туженик, а некада и њихова деца, и да је на исти начин повремено враћан зајам, из чега произилази да је новац који је позајмљен од тужиоца коришћен за потребе њихове брачне заједнице и њиховог заједничког домаћинства, тако да се ради о солидарној обавези туженика и његове супруге у смислу одредаба Породичног закона, а на основу одредбе члана 414. ЗОО тужилац, као поверилац, има право да захтева испуњење обавезе у целини од било кога од солидарних дужника.” *Пресуда Вишег суда у Чачку, Гж. 427/2010 од 14.4.2010. године*.

⁸⁸ „Тужилац се обратио тужбом туженом, као једном од супружника, што је његово право, сходно одредби члана 414. ЗОО, те самим тим то истовремено не значи да има примене одредбе члана 169. ЗОО, односно одлучивања по основу правичности, јер је однос о коме је овде реч потпуно регулисан наведеном одредбом Закона и чланом 414. ЗОО. Право је овде туженог, ако тако налази, да се обрати својој супрузи регресним захтевом”. *Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Гж. 3216/2011 од 27.12.2011. године*.

3.7. Право на регрес и обим одговорности супружника

Повериоце занима само отплата, не и околност да ли плаћање касни због развода. Да би предупредио гомилање камате, нарушавања кредитне историје и сличне негативне последице доцње, супружнику на кога гласи обавеза је у интересу да што пре измири цели заједнички дуг,⁸⁹ или да га рефинансира под повољнијим условима. Према ПЗ РС, супружник који је из своје посебне имовине подмирио заједничку обавезу има право на накнаду од другог супружника сразмерно његовом уделу у заједничкој имовини.⁹⁰ Чини се да формулација односне норме по којој се право на регрес опредељује у односу на удео супружника у заједничкој имовини није адекватна. Сматрамо да удео супружника у задужењу не мора нужно да одговара уделу у брачној тековини.⁹¹ Чини се да је Закон о браку и породичним односима у погледу права на регрес имао примеренији нормативни приступ, тако да брачни друг који из своје посебне имовине испуни солидарну обавезу има право захтевати да му други брачни друг накнади део обавезе који пада на њега.⁹²

Према нашем уверењу, номотехнички би било примереније да се у породичном закону изречно пропише претпоставка, по којој би обим одговорности за дугове био једнак,⁹³ или у сразмери са деобом утврђеним уделом

⁸⁹ “If an ex doesn’t pay a joint debt as required by the court, your biggest immediate priority should be to protect your credit... Lenders likely aren’t aware there was a divorce and won’t be sympathetic to anything other than repayment of the loan”. J. Johnston, <https://www.incharge.org/understanding-debt/family/divorce/>.

⁹⁰ ПЗ РС чл. 187, ст. 2; Нацрт СГЗ, чл. 2427, ст. 2. Вид.: Марија Драшкић, *Породично право и право дејства*, Београд 2015, 347.

⁹¹ Многе државе у САД дозвољавају суду да изврши фер, али не нужно једнаку (*a fair but not necessarily equal*) расподелу добара и дугова. Суд полази од тога да се дугови равномерно распоређују, осим ако постоји оправдање за неједнаку расподелу. *In re Marriage of Lehrer No. C6-99-1697, 2000 WL 687641 (Minn. Ct. App. May 30, 2000)*. Опширније о фер расподели које не значе нужно једнакост. Marsha Garrison, “What’s Fair in Divorce Property Distribution: Cross-national Perspectives from Survey Evidence”, *Louisiana Law Review* 72, 1/2011, *The Future of Community Property: Is the Regime Still Viable in the 21st Century? A Symposium, Fall 2011*, 57-88; ... “Equitable” has recently been interpreted in a far more open-ended manner”. Ratner James R., “Distribution of Marital Assets in Community Property Jurisdictions: Equitable Doesn’t Equal Equal”, *Louisiana Law Review* 72, 1/2011, *The Future of Community Property: Is the Regime Still Viable in the 21st Century? A Symposium, Fall 2011*, 53.

⁹² Закон о браку и породичним односима, *Сл. гласнику СРС* 22/80, 24/84, 11/88, 22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/01, чл. 336, ст. 3. Таква формулација је задржана и у ПЗ РЦГ. Брачни супружник који из своје посебне имовине испуни солидарну обавезу, има право да захтева да му други брачни супружник накнади дио обавезе који пада на њега. ПЗ РЦГ, чл. 300, ст. 2. Тако и.: ПЗ Републике Српске чл. 330. Ово решење је у складу са ЗОО, по коме дужник – испунилац из солидарне облигације има право захтевати од сваког садужника да му накнади део обавеза који пада на њега. ЗОО, чл. 423, ст. 1.

⁹³ У хрватском праву постоји претпоставка да је обим одговорности супружника за заједничке обавезе једнак. Сматра се да су брачни другови за заједничке обавезе одговорни у једнаким деловима ако нису друкчије уговорили. *ОбЗ РН*, чл. 44, ст. 3. На пример ако би

супружника у заједничкој имовини.⁹⁴ Тако да је оној ко тврди супротно претпостави дужан то и да докаже.⁹⁵

Супружник који је испунио заједничку обавезу из свог удела у заједничкој имовини, на пример, у поступку принудног намирења по окончаној деоби, имао би такође право на регрес у односу на посебну имовину и удео у заједничкој имовини другог супружника као солидарног дужника.

3.8. Терет доказивања заједничке обавезе

У једном случају који је доспео пред Врховни касациони суд – ВКС, суд је стао на становиште, по коме „чињеница да су тужени ББ и ГГ у време закључења уговора о зајму били у браку, не даје право тужиоцу да од ње захтева испуњење обавезе у смислу члана 187. Породичног закона, јер тужена није знала за постојање овог правног посла, нити га је накнадно одобрила. Супротно закључку другостепеног суда сагласно одредбама члана 187. ПЗ и члана 231. ЗПП на тужиоцу је терет доказивања да је предмет тужбеног захтева заједничка обавеза супружника, а не на туженој, да је предмет тужбеног захтева обавеза коју је њен бивши супружник преузео по склапању брака искључиво у своје име и за свој рачун”.[□]

Такво резонување суда је у складу са претходно исказаним становиштем да ће се због тешкоћа у доказивању, поверилац, по правилу, определити за покретање поступка намирења у односу на имовину дужника на кога гласи уговор. Ако у односу на дужника на кога гласи уговор не постоји извршна или веродостојна исправа, поверилац ће, по правилу, тужбом обухватити оба супружника.

3.9. Споразум о деоби заједничких дугова

Породичним законом РС је изречно предвиђена могућност споразума супружника о деоби заједничке имовине.⁹⁶ У пракси је чест случај да супру-

један брачни друг самостално платио укупни трошак образовања заједничког детета, могао би затражити од другог брачног друга плаћање половине трошка јер су они у једнаким деловима одговорни за солидарну обавезу. Mateja Erdelec, „Imovinskopravni odnosi u braku”, *Paragraf* 2, 1/2018, 23-24.

⁹⁴ Као што су неодређени њихови удели у заједничкој имовини, тако је неодређено учешће супружника у заједничким обавезама. Д. Радић, 297.

⁹⁵ Према ЗОО, ако није што друго уговорено или иначе не произлази из правних односа учесника у послу, на сваког (солидарног) дужника долази једнак део. ЗОО, чл. 424, ст. 1. Међутим, ако би исплатилац успео да докаже да је солидарна обавеза закључена у искључивом интересу једног солидарног дужника, овај би био дужан да надокнади цео износ обавезе садужнику који је намирио повериоца. ЗОО, чл. 424, ст. 2.

⁹⁶ *Пресуда Врховној касационој суда, Рев 2088/2020 10.06.2020. година, Председник већа – судија Весна Поповић.*

жници кроз споразум о деоби суштински пребацују вредну имовину (непокретности) на оног супружника који није преузимао уговорне обавезе.⁹⁷ Постоји дилема да ли супружници овим споразумом могу да распореде и заједничке дугове, те да ли је допуштен посебан споразум посвећен само деоби брачних дугова. Сматрамо да се могућност споразума у погледу обима дуговања не може негирати, али да сагласном изјавом воље супружници не могу искључити солидарну одговорност за заједничке обавезе која је императивне природе.⁹⁸

4. ЗАЈЕДНИЧКА КОРИСТ КАО ДОПУНСКИ КРИТЕРИЈУМ?

4.1. Чија је корист, тога и терет

Чини се да правило по коме заједничке дугове чине обавезе генерисане „ради подмирења потреба заједничког живота у браку, као и за обавезе које по закону терете оба супружника” треба допунити неким стандардом који би упућивао да солидарна одговорност супружника постоји и у оним ситуацијама када се неко од њих обавезао у циљу увећања заједничке имовине.⁹⁹

Ако анализирамо на пример, куповину стана у изградњи на кредит, на тржишту је уобичајно да један супружник закључује уговор о наменском кредиту са банком, с тим да заложну изјаву даје инвеститор.¹⁰⁰ Ако се супружници уписују у јавне књиге као сувласници или се примењује законска претпоставка о заједничкој имовини,¹⁰¹ правно је доследно да солидарно одговарају за такав кредит, без обзира да ли ће се стан користити за остваривање заједнице живота (потребе брачне заједнице), или ће се радити о инвестицији у гарсоњеру у главном граду како би заједничка деца имала где да живе током студија (потребе породичне заједнице), или ће се овај стан из заједничке имовине давати у закуп док деца не упишу факултет, чиме се додатно увећава заједничка имовина.

⁹⁷ ПЗ РС 179, ст. 1.

⁹⁸ Ако се ради о изигравању поверилаца чија су потраживања доспела, они могу да се заштите одговарајућим правним средствима (*Actio pauliana*). ЗОО, чл. 280.

⁹⁹ Опширније о брачним уговорима Ненад Тешић, „Љубав на први потпис – О моралности брачних уговора”, *Анали Правног Факултета у Београду* 2/2009, 229-246.

¹⁰⁰ Овде треба правити разлику између ситуације када је наменским кредитом омогућена куповина стана (*enabling loan*), од ситуације када је можда један од супружника бави неком делатношћу, па залаже породичну непокретност да би обезбедио кредит за ту делатност. Ако залаже непокретност ради обезбеђења кредита за своју компанију нема солидарне одговорности супружника, чак и када би компанија били у сувласиштву супружника.

¹⁰¹ Ненад Тешић, „О извршности заложне изјаве”, *Правни живот* 10/2019, 489-518

Међутим, у ситуацији када стан који се купује улази у посебну имовину купца, односно супружника на кога гласи кредит, супружник који се изјаснио у корист искључиве својине супружника – купца не може се сматрати солидарно одговорним за обавезу из наменског кредита. По нашем уверењу, у овом погледу, не мења много ни ако супружници заједнички живе у том стану са децом. На сличан начин, ова норма се мора тумачити у погледу обавезе плаћања пореза на пренос апсолутних права и пореза на имовину. Ако је купљена непокретност ушла у посебну имовину једног супружника, онда су и обавезе поводом стицања и власништва над посебном имовином личне (индивидуалне).

С друге стране, ако супружници остварују заједницу живота (са децом или без), у стану из посебне имовине једног од супружника, трошкови редовног одржавања и употребе за: инфостан, струју, интернет, телефон представљају обавезе настале ради подмирења потреба заједничког живота у браку за које ће супружници одговарати солидарно.¹⁰²

4.2. Дугови проистекли из професионалне активности једног супружника

Супружник и током брака може да почне или да настави своју професионалну активност. Приходи од такве делатности улазе у заједничку имовину, шта је са дуговима?

У правној теорији је доминантан став да „супружници не могу солидарно одговарати за обавезе које је један од њих преузео ради проширења своје пословне делатности”.¹⁰³

По овом питању судска пракса у Републици Србији је далеко од усталене.

У једном случају који је доспео пред Апелациони суд у Новом Саду заузет је став да „супружник не може солидарно одговарати за обавезе другог супружника које је овај преузео на себе као власник самосталне занатске радње учешћем у ортаклуку ради организовања угоститељског објекта, с обзиром да се у том случају не ради о обавезама преузетим ради подмирења потреба заједничког живота у браку, нити о обавезама које по закону терете оба супружника”.¹⁰⁴

¹⁰² Закон о поступку уписа у катастар непокретности *Сл. гласник РС*, 41/2018, 95/2018, 31/2019, 15/2020 и 92/2023 чл. 7, ст. 5. Опширније Снежана Дабић, Катарина Доловић Бојић, „Располагање једног (ван)брачног друга непокретношћу у заједничкој својини”, *Право и привреда* 7–9/2019, 407-436.

¹⁰³ Ако би доследно примени овај принцип, трошкови осигурања и регистрације аутомобила из посебне имовине били би индивидуални, док би трошкови који су последица редовне употребе као што су трошкови горива ако би аутомобил био коришћен у породичне сврхе представљали заједничку обавезу.

¹⁰⁴ Д. Ђурђевић, 316.

Међутим, у другом случају исти Суд, излази са ставом да „супружници солидарно одговарају за позајмицу која је дата једном од супружника, који је иступао у својству предузетника, уколико се њихово заједничко домаћинство издржавало од прихода остварених предузетничком делатношћу”.¹⁰⁵

Колебања по овом питању присутна су и праву САД.

У једном случају, Суд није сматрао супругу одговорном, иако је радила као књиговођа у породичној делатности, обзиром да су користи које је она остварила по становишту суда, представљале издржавање и подршку на коју је она била овлашћена од супружника.¹⁰⁶

У другом случају, супруга је основала и управљала бутиком хаљина генеришући дугове у оквиру пословања. Дугови су неспорно били пословни, али је суд сматрао и одговорним и њеног супруга. Руководећи се теоријом о прећутној сагласности (*implied assent*), суд је узео у обзир да је супруг дао новац за иницијално опремање бутика, позајмио новац супрузи да исплати неке раније дугове везане за бутик и сл.¹⁰⁷

У Европским брачно – имовинским принципима дуг везан за професионалну активност супружника (*debts related to a spouse's professional activities*) сврстава се у заједничке дугове.¹⁰⁸ Наравно уз ограду да према овим Принципима одговорност супружника за заједничке дугове не мора бити солидарна.

Чини се да је овај приступ у складу са правилом по коме све оно што је стечено професионалном активношћу улази у заједничку имовину. На пример, муж који је фитнес инструктор узме кредит да би купио опрему за теретану. Супруга је фризер и задужи се да би опремила фризерски салон. Ако приходи остварени у теретани и фризерском салону улазе у брачну тековину, правно је доследно да и дугови који су настали, с тим у вези буду заједнички. Заједничка одговорност супружника би могла бити подељена или солидарна, али тако да један супружник у коначници може да одговара за професионалне дугове другог супружника само до оне вредности која је ушла у заједничку имовину супружника.

¹⁰⁵ Пресуда Ајелационој суда у Новом Сагу, Гж 443/2014 од 12.2.2014. године.

¹⁰⁶ „...Утврђено је да се буџет заједничког домаћинства тужених састојао, између осталог, од прихода остварених пословањем фарме туженог. Позајмица потребна за пословање фарме је, према томе, учињена и ради подмирења потреба заједничког домаћинства. За такве обавезе, према одредби члана 187. Породичног закона, супружници одговарају солидарно својом заједничком и посебном имовином.” Пресуда Ајелационој суда у Новом Сагу, Гж. 615/2012 од 18.10.2012. године.

¹⁰⁷ „...”Holding wife who worked as a bookkeeper in family business not liable for husband's debt, because the benefit she received was “the maintenance and support which she was entitled to receive from her husband under the law”. *Zickgraf Hardwood Co. v. Seay*, 298 S.E.-2d 208, 210–211 (N.C. Ct. App. 1982).

¹⁰⁸ *Cockerman v. Cockerman*, 527 S.W.2d 162 (Tex. 1975).

4.3. Коцкарски дугови

Приходи од игара на срећу по правилу улазе у заједничку имовину.¹⁰⁹ С друге стране, као пример дугова за које супружник самостално одговара обично се наводе коцкарски дугови.¹¹⁰ Тако је на пример, у једном случају, суд у Минесоти супружин коцкарски дуг у износу од \$3.500,00 распоредио искључиво на њен терет.¹¹¹ Сматрамо да би класификација коцкарских дугова као заједничких представљала непримерено оптерећење за супружника који није био део игре. У таквим ситуацијама мора се дати примат заштити интереса заједничке деце и економској стабилности саме породице, у односу на додатну заштиту поверилаца. Дугови од игара на срећу не могу се сматрати заједничким, без обзира што је законом прописана претпоставка да приходи од таквих игара улазе у заједничку имовину.

5. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

5.1. Изузетак од правила „што двојица углаве, трећега не веже”

Брак је не само лична, већ и економска заједница. Имовинска узајамност у браку не подразумева само заједничко стицање, већ и солидарност супружника у погледу заједничких дугова и обавезу међусобног издржавања.

Хоће ли брачни другови за новчане обавезе према трећим лицима одговарати самостално, подељено или солидарно зависи од правног основа из које одређена обавеза извире.¹¹²

Код солидарне одговорности за заједничке дугове брачне заједнице сведочимо ситуацији која је у правом промету крајње необична, да се један субјекат задужује, а двојица дугују. Опште правило облигационог права *res inter alios acta aliis neque nocere neque prodesse potest*, модификовано је нормом породичног права које је овде *lex specialis*, на начин да облигациони однос изворно настаје између уговорних страна – повериоца и супружника – дужника који дају сагласне изјаве воља. Солидарна одговорност другог супружника – садужника се успоставља секундарно и то *ex lege*, без било какве додатне изјаве или сагласности супружника.

Као и у другим случајевима у праву и овај изузетак се уско тумачи. У покушају да разреши дилему које дугове треба сматрати дуговима брачне

¹⁰⁹ ЕБИП, 4:40 (е).

¹¹⁰ ПЗ РС чл. 172; ОбЗ РН чл. 36, ст. 2.

¹¹¹ Ivančica Bobek, *Koje suprugove dugove moram otplaćivati?* <https://mojnovac.hr/koje-suprugove-dugove-moram-otplacivati/>.

¹¹² *In re Marriage of Lehrer* No. C6-99-1697, 2000 WL 687641 (Minn. Ct. App. May 30, 2000).

заједнице (*marital community debt*), суд одмерава различите вредности и циљеве: солидарност супружника, додатну сигурност поверилаца, сразмерну заштиту интереса супружника који се обвезао, и онога који обвезан по самом закону, али и заштиту заједничке деце и породице.¹¹³

Суд ће узети у обзир, ко је генерисао дуг, која је сврха дуга, да ли су дугови настали у циљу задовољења индивидуалних или заједничких потреба? Кључно је постојање доприноса настанку дуга,¹¹⁴ али и околност ко се о дуг окористио, тј. да ли је увећана посебна или заједничка имовина. У неким случајевима класификација дуга као заједничког или индивидуалног неће бити нимало једноставан посао. На пример, ако се један супружник задужи како би се подвргао скупој естетској корекцији на лицу, у случају деобе дугова отворило би се питање сврхе да ли је он то урадио зарад јачања самопоуздања (личне потребе), да би био привлачнији своме супружнику (потребе заједничког живота у браку), или можда ради веће успешности у послу којим се бави као естрадни уметник у циљу увећања заједничке имовине од чега су други супружник и цела породица имали корист.

5.2. Европски принципи као инспирација

Чини се да је у контексту тежње за хармонизацијом породичног имовинског права,¹¹⁵ заједничке дугове супружника у српском праву требало потпуније регулисати.¹¹⁶ Да тада би правила нашег породичног права и прописане правне стандарде требало тумачити у духу Европских принципа брачно – имовинског права. Поред тога, у српском закону је приметан недостатак изречних правила о заједничким дуговима ванбрачних партнера,¹¹⁷ које би требало изречно нормирати у складу са Европским ванбрачно – имовинским принципима.¹¹⁸

¹¹³ B. Rešetar, U. Josipović, 124.

¹¹⁴ Wang Yi, Bao Dingyurui, “An Empirical Study on the Determination and Collection Rules for Marital Community Debts” [*JJ. Front. Law China* 18, 1/2023, 59.

¹¹⁵ Као што деоби имовине подлежу само она добра у погледу чијег стицања постоји допринос суружника (*contributions appears to be the essence of the justification*). Tone Sverdrup, “Maintenance as a Separate Issue – The Relationship Between Maintenance and Matrimonial Property”, (ed. Katharina Boele-Woelki), *Common Core And Better Law In European Family Law*, 2005, 127.

¹¹⁶ Dieter Martiny, *Is Unification of Family Law Feasible or Even Desirable?*, May 20, 2010, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1612157>.

¹¹⁷ Притом се отварају одређене дилеме да ли је ЕБИП „преамбициозан пројекат или рационална инспирација за националне законодавце”. Zdeňka Králíčková, “Changes in Czech Family Law in Light of the Principles of European Family Law”, *Law, Identity and Values* 1, 1/2021, 87.

¹¹⁸ У погледу заједничких дугова ванбрачних партнера, суд би вероватно применио правило да се на имовинске односе ванбрачних партнера сходно примењују одредбе породичног закона о имовинским односима супружника, ПЗ РС, чл. 191, ст. 2. Уз приличну дозу

Брак није сам за себе циљ, па би солидарност супружника за дугове у српском праву *de lege ferenda* требало проширити изван потреба заједничког живота у браку и на потребе породичне заједнице. При чему, не треба обухватити само „текуће потребе”, обзиром да овај израз асоцира на нешто што је свакодневно (редовно) и погодан је за основне егзистенцијалне потребе. Образовне и културне потребе су исто тако важне са савременог човека, па се чини да правни стандард „примерене породичне потребе” више одговара брзим променама својственим дигиталном добу како се уобичајно описује актуелни друштвени контекст.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Bobek Ivančica, *Koje suprugove dugove moram otplaćivati?* <https://mojnovac.hr/koje-suprugove-dugove-moram-otplacivati/>.
- Boele – Woelki Katharina, *Matrimonial Property Law from a Comparative Law Perspective* 2000, *Stichting ter Bevordering der Notariële Wetenschap*, Amsterdam and *Kluwer*, Deventer, The Netherlands, translated by Hans Warendorf, Amsterdam.
- Brown, Sarah, Taylor, Karl, Wheatley, Price Stephen, “Debt and distress: evaluating the psychological cost of credit,” *Journal of Economic Psychology* 26, 5/2005, 642–663.
- Блиц, „Мистерија живота и гроба ванбрачног сина кнеза Михаила”, 22. јул 2017, <http://www.blic.rs/riznica/istorije/misterija-zivota-i-groba-vanbracnog-sina-kneza-mihaila/vr59cxn>.
- Влада Републике Србије, Комисија за израду Грађанског законика, Грађански законик Републике Србије, Радни текст припремљен за јавну расправу, са алтернативним предлозима, Београд, 29. маја 2015. године – Нацрт СГЗ.
- Wang, Yi, Bao, Dingyurui, “An Empirical Study on the Determination and Collection Rules for Marital Community Debts” [*J. Front. Law China*, 18, 1/2023, 59-86.
- Дабих, Снежана, Доловић Бојић, Катарина, „Располагање једног (ван)брачног другга непокретношћу у заједничкој својини”, *Право и приврега* 7–9/2019, 407-436.
- Доловић Бојић, Катарина, „Правни режим непокретности стечених средствима из уговора о кредиту закљученог пре или у току трајања брака”, *Право и приврега* 60, 2/2022, 297-316.
- Драшкић, Марија, *Породично право и право дејшеја*, Београд 2015.
- Ђурђевић Дејан, *Основи породичног права Црне Горе*, Подгорица 2008.
- Eekelaar John, “Why People Marry: The Many Faces of an Institution”, *Family Law Quarterly* 41, 3/2007, 413-431.
- Erdelec, Mateja, „Imovinskoopravni odnosi u braku”, *Paragraf* 2, 1/2018, 9-35.

правне несигурности. Тешко је утврдити који дугови су настали током ванбрачне заједнице, имајући у виду да у српском праву настанак и престанак ванбрачне заједнице не прати регистрација у јавним књигама или друга формалност која би олакшала њено доказивање. Опширније о имовинским односима партнера у ванбрачној заједници вид.: Uroš Novaković, Goran Milojević, „Property Relations Between Partners in Non-Marital and Same-Sex Unions”, *LAW – Theory and Practice* 4/2025, 79-84.

- European Commission on European Family Law, Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses, <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PRS-English1.pdf>. (срб. Европски брачно – имовински принципи – ЕБИП).
- European Commission on European Family Law, Principles of European Family Law Regarding the Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions, <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/English-De-Facto.pdf>.
- Ferrand, Frédérique, Bente, Braat, *National Report: France*, September 2008, <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Property.pdf>.
- Garrison, Marsha, “What’s Fair in Divorce Property Distribution: Cross-national Perspectives from Survey Evidence”, *Louisiana Law Review* 72, 1/2011, *The Future of Community Property: Is the Regime Still Viable in the 21st Century? A Symposium, Fall 2011*, 57-88.
- Јањић Комар, Марина, Кораћ Радоје, Поњавић Зоран, *Породично право*, Београд 1999.
- Johnston Joey, *How Debt Is Split in Divorce: Credit Card, Mortgage, Auto & Medical*, Updated: November 14, 2023, <https://www.incharge.org/understanding-debt/family/divorce/>.
- Kačer, Hrvoje, „Dugovi i darovi pri diobi брачне stečevine”, (ur. Branka Rešetar, Mirela Župan), *Imovinskopравни aspekti razvoda braka*, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek 2011, 97 -119.
- Караникић Мирић, Марија, *Облигационо право*, Београд 2024.
- Kovaček Stanić, Gordana, “Marriage and Family in Serbian Law: A Contemporary Perspective”, (eds. Tímea Barzó, Barnabás Lenkovics) *Family Protection From a Legal Perspective*, Budapest–Miskolc, Ferenc Mádl Institute of Comparative Law–Central European Academic Publishing, 2021, 191–220.
- Králícková, Zdeňka, “Changes in Czech Family Law in Light of the Principles of European Family Law”, *Law, Identity and Values* 1, 1/2021, 85-98.
- Mahoney, Margaret M., “The Equitable Distribution of Marital Debts”, *Legal Studies Research Paper Series, Working Paper No. 2011-15*, May 2011.
- Martiny, Dieter, Dethloff, Nina, *National Report: Germany*, August 2008, <https://ceflonline.net/country-reports-for-germany/>.
- Martiny, Dieter, *Is Unification of Family Law Feasible or Even Desirable?* May 20, 2010. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1612157>.
- Meltzer, Howard, Bebbington, Paul, Brugha, Traolach, Farrell, Michael, Jenkins, Rachel, “The relationship between personal debt and specific common mental disorders”, *European Journal of Public Health*, 23, 1/2013, 108–113.
- Milne, Elijan L., “Recharacterizing Separate Property at Divorce”, *University of Detroit Mercy Law Review* 84, 3/2007, 307-333.
- Ming, Yaxin, Li, Chenxi, Chen, Jing (Elaine), “Acquisition mode and credit card overspending behavior: An empirical analysis of the credit card industry”, *Journal of Consumer Affairs* 55, 1/2021, 232–253.
- Munster, Rick, *Is Debt a Reason to Break Up?* 23 January 2023, <https://www.moneyfit.org/is-debt-a-reason-to-break-up>.
- Musselman, James L., “Rights of Creditors to Collect Marital Debts After Divorce in Community Property Jurisdictions”, *Pace Law Review* 39, 1/2018, 310-358.

- Novaković, Uroš, Milojević, Goran, "Property Relations Between Partners in Non-Marital and Same-Sex Unions", *LAW – Theory and Practice* 4/2025, 78-97.
- Панов Слободан, *Породично право*, Београд 2008.
- Pattavina, April, Socia, Kelly M., Zuber, Malgorzata J., "Economic Stress and Domestic Violence: Examining the Impact of Mortgage Foreclosures on Incidents Reported to the Police", *Justice Research and Policy* 16, 2/2015, 147-164.
- Поњавић, Зоран, *Породично право*, Крагујевац 2007
- Pintens, Walter, *Matrimonial Property Law*, Max – EuP 2012 [https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Matrimonial_Property_Law#e\)_Evaluation_from_a_comparative_law_perspective](https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Matrimonial_Property_Law#e)_Evaluation_from_a_comparative_law_perspective).
- Radović, Vuk, Tešić, Nenad, „On Creditor’s Supplemental Rights”, *Annals FLB – Belgrade Law Review* LXIII, 3/2015, 141 – 169.
- Ratner, James R., "Distribution of Marital Assets in Community Property Jurisdictions: Equitable Doesn't Equal Equal", *Louisiana Law Review* 72, 1/2011, *The Future of Community Property: Is the Regime Still Viable in the 21st Century? A Symposium, Fall 2011*, 21-55.
- Reilly, Marie T., "You and Me Against the World: Marriage and Divorce from Creditors' Perspective", *Reconceiving the Family: Critique on the American Law Institute's Principles of the Law of Family Dissolution*, Penn State Law Legal Studies Research Paper Series, 2006, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=910249>.
- Rešetar, Branka, Josipović, Una, „Sporna pitanja bračne stečevine s osvrtom na bankovne ugovore bračnih drugova”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 50, 1/2013, 115-138.
- Roth Marianne, *National Report: Austria*, August 2008, <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Property.pdf>.
- Sang-Hee, Sohn, Yun-Jung, Choi, "Phases of Shopping Addiction Evidenced by Experiences of Compulsive Buyers" *International Journal of Mental Health & Addiction* 12, 3/2014, 243–254.
- Sverdrup Tone, "Maintenance as a Separate Issue – The Relationship Between Maintenance and Matrimonial Property", (ed. Katharina Boele-Woelki), *Common Core And Better Law In European Family Law*, 2005.
- Jens M. Scherpe, "The financial consequences of divorce in a European perspective", (Ed. J. M. Scherpe), *European family law. Volume III: Family law in a European perspective* 2016, pp. 146–208, accessed via https://www.academia.edu/59440792/The_financial_consequences_of_divorce_in_a_European_perspective?auto=download, p. 53.
- Suknanan, Jasmin, *54% of people believe a partner with debt is a reason to consider divorce — here are other ways debt may affect your marriage*, CNBC Select, Updated Thu, Dec 18 2025, <https://www.cnbc.com/select/national-debt-relief-survey-debt-reason-for-divorce/>.
- Суџум, Рајко, *Брачни имовиснки режим у праву Јуџославије*, докторска дисертација, Београд 1979.
- Тешић, Ненад, „О заједничкој имовини супружника“, *Правни животи* 10/2006, 259-277.
- Тешић, Ненад, „Љубав на први потпис – О моралности брачних уговора“, *Анали Правној Факултету у Београду* 2/2009, 229-246.

Тешић, Ненад, „О правнопословном осамостаљивању физичких лица”, *Усклађивање њословној права Србије с правом Европске уније (2013)*, (Ур. Вук Радовић), Београд 2013, 404-437.

Тешић, Ненад, „О извршности заложне изјаве” *Правни животи* 10/2019, 489-518
Alina Tryfonidou, Öberg Marja-Liisa (eds.), *The Family in EU Law*, Cambridge University Press 2024.

Houle, Jason, Light, Michael, “The Home Foreclosure Crisis and Rising Suicide Rates 2005 to 2010”, *American Journal of Public Health* 104, 6/2014, 1073-1079.

Nenad S. Tešić
University of Belgrade
Faculty of Law Belgrade
nenad.tesic@ius.bg.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-9101-7371

Check, Please! On the Marital Debts

Abstract: Divorce is often described as one of the most mentally challenging experiences a person can face. In addition to intense emotional distress, divorce has significant legal consequences. One of them, the distribution of marital property, is a frequent subject of discussion in court practice and legal theory. On the other hand, liability for the marital debts is not so often at the focus. On the basis of the above, one could speculate whether only spouses with a positive balance sheet (assets exceeding liabilities) get divorced. In practice, however, it is very common for divorcing spouses to be over – indebted. Moreover, debt is, in some cases, the main trigger or one of several important reasons that have led to divorce. In addition to gambling debts, which have traditionally been a leading cause for divorce, bank debts resulting from excessive credit card use have also become increasingly frequent. Furthermore, debts to mortgage institutions should be emphasised as being especially socially dangerous due to the inherent risk of losing the family home. Some of these obligations may have been created by one of the spouses before the marriage, or they may have been incurred during the marriage by one of the spouses or by both spouses jointly. The role of the court is to divide marital property and debts between the divorcing spouses without affecting the legal position of their creditors in any way. Legal science is there to navigate the court practice in order to achieve equitable distribution between spouses.

Keywords: Personal debts, Community debts, Appropriate family needs, Joint and several liability, Right of recourse.

Датум пријема рада: 9. 2. 2026.

Датум достављања коначне верзије рада: 31. 3. 2026.

Датум прихватања рада: 31. 3. 2026.